

Samenwerking nodig om klimaatverandering op te

Klimaatverandering gaat gepaard met toenemende extremen. Iedereen zal moeten leren omgaan met die werkelijkheid, zegt heemraad Peter Schrijver van Waterschap Rijn en IJssel in Doetinchem. Hij pleit voor oplossingen op maat, in een samenwerking van lokale en regionale partners, inwoners, grondgebruikers en overheid.

Auteur: Minou van Dillen

Peter Schrijver is heemraad van het Waterschap Rijn en IJssel, dat 200.000 hectare omvat in de Achterhoek, Liemers en een klein stukje Overijssel.

Het is in 2018 en 2019 erg warm geweest en er zijn neerslagtekorten ontstaan. Hoe heeft de grondwaterstand zich over deze jaren ontwikkeld over heel Nederland?

Schrijver: “De grondwaterstanden fluctueren altijd al op natuurlijke wijze. In de lente en zomer staan deze lager, want dan is hoeveelheid water die verdampt (gewasgroei, bomen in blad) groter dan de hoeveelheid neerslag die er valt. Dat is niet erg, want in de herfst en winter wordt dit normaliter met de

neerslag en lagere temperaturen netjes aangevuld.

Maar de afgelopen twee jaren waren er niet alleen droge zomers, maar hadden we ook te maken met een vrij droge winter. In 2018 was het overal in Nederland extreem droog, maar in 2019 was het alleen extreem droog op de hoge zandgronden van Noord-Brabant en Oost-Nederland.”

Hoog en droog

Het leek alsof de droogte in 2019 veel erger was, terwijl het toch niet zo heet was als in 2018. Hoe kan dit? Was dit beeld over heel Nederland het zelfde?

“In 2018 was het in heel Nederland droog én stond de Rijn historisch laag. Scheepvaart, natuur, landbouw, recreatie

en nog vele andere sectoren ervaren de gevolgen. Gepaard met hittegolven en flink wat media aandacht, maakte dit dat de mensen het ook echt beleefden.”

In 2019 speelde de lage rivierstand niet. De rivierstanden herstelden, door de regen én een grote sneeuwvoorraad uit de Alpen die sneller smolt.

“De situatie in 2019 was regionaal ver-

“In de Achterhoek zijn de grond- en rivierwaterstanden nog niet op normaal niveau”

vangen

“In de Achterhoek zijn de grond- en rivierwaterstanden nog niet op normaal niveau”

Waarom mocht er bij het Waterschap Rijn en IJssel op een gegeven moment geen water meer uit beken en sloten worden gepompt voor beregening, maar mocht wel grondwater opgepompt worden?

“In zowel 2018 als 2019 hebben we een algeheel onttrekkingsverbod voor oppervlaktewater ingesteld, in het hele werkgebied, voor iedereen, dus ook particulieren en niet-vergunninghouders. Een ingrijpende maatregel, maar als er bijna nergens meer water stroomt en zelfs de grotere beken en rivieren droog dreigen te vallen, dan kan je uiteindelijk niet anders. Om het nog aanwezige waterleven zo goed mogelijk te redden en de waterkwaliteit niet verder te verslechteren, moest het verbod worden afgekondigd. We hebben onttrekkingen uit oppervlaktewater losgekoppeld van onttrekkingen uit grondwater, omdat bij het oppervlaktewater veel kwetsbaarder is voor verdamping en natuurlijk ook waterleven bevat.”

Onttrekking grondwater

Zijn er plaatsen geweest waar ook geen grondwater meer mocht worden onttrokken voor beregening? Wat voor soort gebieden zijn dat?

“Een verbod op grondwateronttrekkingen hebben we alleen ingevoerd in enkele kwetsbare natuurgebieden waar de natuur afhankelijk is van de grondwaterstanden, en onttrekkingen onomkeerbaar schade zouden aanrichten.”

Hoe is er omgegaan met bijvoorbeeld landgoederen die schade ondervonden door de droogte en het verbod op (grond-) water onttrekking? Kunt u voorbeelden noemen?

“De meeste sectoren hebben last of schade gehad van de droogte. Ook landgoedeigenaren. Denk aan naar zuurstof happende vissen, verdorde planten en tuinen, of een steeds lager wordende slotgracht die tegendruk geeft aan een eeuwenoude muur.

Het onttrekkingsverbod is er juist om erger te voorkomen. Gelukkig hadden veel landgoederen de mogelijkheid om met grondwater te sproeien. In één geval

Heemraad Peter Schrijver: “Als er regen valt, moet elke druppel de grond in.” Foto: Ivo Hutten

was het landgoed, inclusief de monumentale tuin, gelegen op de grens van een kwetsbaar natuurgebied waar een grondwateronttrekkingsverbod gold. Voor de bescherming van dit historisch rijksmonument is er water van buiten het kwetsbare gebied aangevoerd zodat er wel beregend kon worden.”

Het weer is uiteraard niet te voorspellen, maar wat zijn de verwachtingen voor de komende zomer met betrekking tot de grondwaterstand? Hoe is het niveau nu in Nederland? Normaliseert de situatie zich al?

“Op veel plekken in Nederland is de droogte voorbij en zijn de grond- en rivierwaterstanden weer op normaal niveau. In de Achterhoek zijn we nog niet zover, maar wanneer de komende maanden wat meer dan de normale neerslag gaat vallen, hebben we goede hoop dat we ook hier ‘normaal’ het voorjaar in gaan.

We moeten echter wel rekening blijven houden met klimaatveranderingen, dat is duidelijk, dus we sluiten weer een droge zomer niet uit. Sterker nog, we bereiden ons voor op meer van dit soort zomers in de toekomst.”

*Een droogtebeeld uit de zomer van 2018
Foto: Matthijs de Vos*

schillend in Nederland: de hoge zandgronden in Brabant en Oost-Nederland begonnen met achterblijvende grondwaterstanden en waren eerder en langer getroffen door de droogte. Ook was het neerslagtekort daar groter dan in ‘laag Nederland’. Het waren letterlijk en figuurlijk de gebieden die hoog en droog bleven.”

Bovendien is het daar beperkt mogelijk om extra water in het beekstelsysteem in te laten vanuit de grote rivieren. Dit kan eigenlijk alleen in de vlakkere gebieden in het Westen en Noorden van Nederland. Het watersysteem in Nederland Waterland is er van oudsher op gebouwd om water zo snel mogelijk af te voeren, via de kleine beekjes en de grote rivieren naar de Noordzee.”

Wat kunnen grondeigenaren/-beheerders doen om de gevolgen van een neerslagtekort en droogte te beperken? En wat kan het waterschap doen om de (grond)watervoorraad beter te beheren?

“Bij droogte is, anders dan bij wateroverlast, het handelingsperspectief klein. In ‘hoog’ Nederland zijn we dus afhankelijk van de regen. En als die valt, moet elke druppel de grond in. Dus alle water opvangen via rivieren en sloten, regentonnen, waterbergingsgebieden et cetera, zodat het de grond in kan trekken. Want het grondwater is onze blauwe motor, de buffer van het watersysteem. Vooral in de hoger gelegen infiltratiegebieden, dat zijn de zandige goed doorlatende gebieden, wordt de grondwatervoorraad gevormd die tijdens het groeiseizoen zorgt voor de naleving en voeding van de lagere delen en watervoerendheid van de watergangen.

Elke druppel telt

In de winters van 2018 en 2019 hebben we maatregelen genomen om het regenwater dat er is, zo veel mogelijk vast te houden in de beken en rivieren, zodat het de grond in kon trekken. Zo staan nu ook alle stuwen op de hoogste stand

en loopt het onttrekkingsverbod dat was ingesteld in de zomer, door in de winter. Voor agrariërs en andere grondeigenaren hebben we speciale duikerafsluiters ter beschikking gesteld - en indien gewenst ook advies en plaatsing ervan. Meer dan 100 mensen hebben hiervan gebruik gemaakt. De reacties zijn positief: de effecten zijn op perceelniveau merkbaar en de eigenaar kan zelf bepalen waar en wanneer hij ze inzet. Daarnaast kunnen bewoners regentonnen plaatsen, de regenpijp af koppelen van het riool en tegels vervangen door planten. Ook hier geldt: het lost de droogte niet op, maar elke druppel telt. Verder nemen we als waterschap de droogte op de kaart gezet bij diverse regionale, landelijke en Europese groepen, bijvoorbeeld via werkbezoeken van minister Van Nieuwenhuizen, het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Gelderland en directeur Manfredi van de Europese Commissie. Die partijen gaan over oplossingen op korte en lange termijn.

Een medewerker van het waterschap plaatst de eerste duikerafsluiter, die het waterschap ter beschikking heeft gesteld aan agrariërs en andere grondeigenaren.

Foto: Waterschap Rijn en IJssel

Ook adviseren we gemeenten over de door hen uit te voeren klimaatstress testen die droogte, hitte en wateroverlast in kaart brengen.”

Nieuwe werkelijkheid

Is de droogte dan wel te bestrijden en hoe?

“Er is helaas niet één oplossing, maar het zal veelal op maat, samen met de lokale of regionale partners bedacht en uitgevoerd moeten worden. Klimaatverandering gaat gepaard met toenemende extremen: we zullen vaker te maken hebben met extreme droogte en wateroverlast. Dat is de nieuwe werkelijkheid waar we mee moeten leren omgaan als inwoner, grondgebruiker en overheid. Samen met deze partijen zoeken we dan ook naar mogelijkheden om ons daarop aan te passen met beheer, inrichting en gebruik van het gebied en het watersysteem.

Als waterschap houden we bij nieuwe waterprojecten rekening met zowel wateroverlast als met droogte. Daar is bij alle partijen ook alle begrip en medewerking voor.”

Drs. M.R.B. van Dillen MBA is redacteur van De Landeigenaar